

Tillväxt och samhällsbyggnad
Andreas Hagnell
Greta Hebel

Ståndpunkter – effektiv och ledande lokal klimatpolitik

Här presenteras SKR:s ståndpunkter kring vad kommuner och regioner själva behöver göra för att vara ledande i klimatarbetet och en hållbar omställning. Samtidigt är det fundamentalt att staten bidrar och samspelar på flera sätt. Ståndpunkterna utgår från förbundets inriktningsmål för 2020–2023¹ och slutrapporten från tidigare Klimatberedning². En uppdatering av ståndpunkterna har föreslagits/genomförts av SKR:s programberedning för hållbar omställning i början av 2023.

Sammanfattning

Kommuner och regioner ska vara ledande i arbetet med att minska utsläppen av växthusgaser och stärka samhällets motståndskraft mot klimatförändringens konsekvenser.

För att minska den pågående globala uppvärmningen behövs en kraftfull omställning, redan under den närmaste tioårsperioden. Den innevarande energikrisen understryker behovet av energisäkerhet vad gäller produktionskapacitet, överföringskapacitet, effektivisering, flexibilitet och robusthet. Därtill behöver den byggda miljön anpassas till ett klimat i förändring för att begränsa dess negativa effekter.

Kommuner och regioner har många viktiga roller i denna omställning. Resurserna väntas samtidigt vara ansträngda på grund av ökade behov, åldrande befolkning och påfrestningar från ett osäkert ekonomiskt läge. Därför är det nödvändigt att prioritera effektiva insatser och att skapa flera nyttor samtidigt. Omställningen behöver upplevas som rättvis och skapa delaktighet utifrån de olika förutsättningar som finns i landet.

SKR vill med dessa ståndpunkter lyfta viktiga prioriteringar och insatser för att kommuner och regioner ska vara ledande i en hållbar omställning och tydliggöra vad de kan och behöver göra för ett effektivt lokalt och regionalt klimatarbete.

Kommuner och regioner har viktiga roller i omställningen

Kommuner och regioner är viktiga i klimatomställningen, både som samhällsaktörer, myndigheter och verksamhetsutövare. Förutom det mer interna arbetet har de möjlighet att stödja omställningen i näringslivet, civilsamhället och hos allmänheten.

Samspel med omvärlden i planering och samhälle

Kommuner och regioner har stora möjligheter och behöver bidra till klimatsmarta lösningar på de breda samhällsområden där dessa har viktiga roller. Det gäller främst

¹ [Det framgångsrika Sverige skapas lokalt – Inriktningen för Sveriges Kommuner och Regioner 2020–2023](#)

² [Klimatet så klart](#), Slutrapport från SKR:s beredning för klimat 2017

samhällsplanering för bebyggelse och hållbara transporter, energisystem, avfallshantering samt offentlig och privat konsumtion.

1. **Planläggning av mark, bebyggelse och infrastruktur** behöver bidra till attraktiva boendemiljöer och tätorter som minskar transportbehov och som gynnar gång-, cykel och kollektivtrafik. Attraktiva mötesplatser i närområdet fyller flera funktioner för både social och miljömässig hållbarhet.
2. **Klimatrisker måste hanteras då vi bygger nytt.** Plan- och bygglagen är tydlig i att klimatanpassning måste beaktas i översikts- och detaljplanering. Detta måste alla kommuner hantera, utifrån sina lokala förutsättningar.
3. För **klimatanpassning av den befintliga bebyggelsen** bör kommunen ha en samordnande roll, även om ansvaret ligger på den enskilda fastighetsägaren. För att få en översiktlig bild av frågan behöver kommunerna ge sin syn på klimatrelaterade risker i översiktsplanen samt hur dessa kan minska eller upphöra.
4. **Lokal energiproduktion** behöver främjas för att fylla lokala energibehov, motverka brist i nätkapacitet och bidra till andra nyttor i det regionala och nationella systemet. Det är viktigt att satsningar på energi och elektrifiering för minskad klimatpåverkan samspekar med befintlig fjärrvärme, fjärrkyla och kraftvärme och dess fortsatta omställning och även bidrar till negativa utsläpp, genom biokol och infångning av koldioxid. Det behövs även satsningar på energieffektivisering, energibesparing och flexibilitet. Särskilda insatser krävs för robusthet och civilt försvar, t.ex. möjlighet till ödrift, reservkapacitet och prioriteringar inför bristsituationer.
5. **Avfallshanteringen** behöver öka återvinningen och minska volymerna genom mer cirkulära flöden i samhället. Detta förutsätter användbara verktyg för bedömningar av nyttor på olika sakområden och i olika delar av landet. Samtidigt behövs en effektiv energiutvinning av det avfall som inte kan återvinnas, där flera kommuner har viktiga anläggningar och infrastruktur.
6. Offentlig verksamhet kan bidra till en mer **klimatsmart privat konsumtion** genom mer ”energisnåla näraktiviteter”, exempelvis inom kultur, fritid och turism. Här finns stora möjligheter till samspel med näringsliv och civilsamhälle, såsom att främja en utökad delningsekonomi och återbruk.
7. Kommunerna är i många fall essentiella för att tillhandahålla och bygga ut bredband och annan **digital infrastruktur**. Många digitala tjänster spar resurser och minskar klimatpåverkan.
8. Kommuner och regioner är viktiga arenor som behöver underlätta **samverkan och dialog med näringsliv, invånare, akademi och andra samhällsaktörer** för att utveckla och testa nya samhällseliga och tekniska lösningar som skapar flera nyttor. Det är en fråga för både politik, samhällsplanering, rådgivning, tillsyn och projektledarskap.

Det interna klimatarbetet i de egna verksamheterna

9. **Byggnader, transporter och verksamheter** kan i många fall anpassas bättre efter behov och samordnas. Ett systematiskt arbete behövs med verksamhetens energianvändning för besparingar, effektiviseringar, energismart beteende och minskad klimatpåverkan.
10. **Befintlig infrastruktur, byggnader och mark behöver** ses över och klimatanpassas till ökad förekomst av värmeböljor, översvämningar, ras, skred och erosion. Det omfattar även att bibehålla och utveckla grönstrukturer och mångfunktionella ytor. Detta behöver göras i samverkan med andra fastighetsägare, infrastrukturansvariga, VA-bolag, försäkringsbolag, expertmyndigheter och länsstyrelser.
11. **Offentlig upphandling** kan påverka leverantörer och produktion både inom kommun och region och långt utanför deras gränser genom krav och leverantörsdialoger. Framförallt om detta görs i samverkan med flera parter. Inköp och transfereringar från kommuner, regioner och kommunala fastighetsföretag bedöms orsaka utsläpp på 19 miljoner ton koldioxidekvivalenter per år.³ Bättre kravställning kan kraftfullt minska utsläppen från byggentreprenader, förbrukningsmaterial, livsmedel, transporter etc.
12. **Kapitalplaceringar**, främst för de regioner och kommuner som fonderar pensioner, kan styras för att främja företag som bidrar till att minska klimatpåverkan.
13. **Kommunala bolag** bör ges tydliga ägardirektiv och uppdrag att premiera hänsyn till klimat och hållbarhet.
14. Som **ägare till skog**, odlingsmark och annan mark har kommunerna möjlighet att främja både produktion av biomaterial med klimatnytta, kolsänkor, hänsyn till biologisk mångfald och sociala värden.

Viktiga förhållningssätt behövs för en effektiv omställning

Ett effektivt klimatarbete förutsätter att vi bygger på lokala styrkor samtidigt som vi ser till helheten i insatserna och deras konsekvenser även för andra aktörer.

15. **Ledarskap och ansvar.** Hanteringen av klimatfrågan förutsätter ansvars- tagande i hela samhället, där det politiska ledarskapet är avgörande. Organisationer och myndigheter behöver kunna samspela och bidra till dialog, för att samordna resurser. Det behövs både legala möjligheter och en vilja från kommuner och regioner att gå före och testa nya lösningar. Regionerna har inom ramen för sitt regionala utvecklingsansvar möjligheten att stödja kommunerna, utifrån olika kommuners behov.
16. **Gör strategier utifrån lokala och regionala förutsättningar.** Värdera möjligheter och insatser utifrån lokalt och regionalt engagemang, resurser och tidigare erfarenheter. Samspela med näringsliv och civilsamhälle.

³ [Upphandlingsmyndigheten, Miljöspendanalys avseende 2019](#)

Klimatförändringen medför runt om i landet väldigt olika problem och möjligheter, som kommuner och regioner behöver utgå från.

17. **En rättvis omställning** måste säkerställas. Landsbygd och städer har olika påverkan och möjligheter. Det gäller för exempelvis transporter, energi-produktion, skogs- och lantbruk och annat näringsliv med stor inverkan på och möjligheter för både klimatpåverkan och klimatanpassning. Omställningen måste ta hänsyn till de sociala effekterna. De grupper som är mest sårbara och påverkade av åtgärder och klimateffekter behöver särskilda insatser. Jämställdhet behöver beaktas, exempelvis att kvinnor i högre utsträckning använder kollektiva färdmedel än män.
18. **Skapa flera nyttor samtidigt.** Värdera vilka insatser som är mest effektiva i relation till kostnaden. Lösningar för minskad klimatpåverkan och klimatanpassning kan vara kostsamma, men kan bli lönsamma om hänsyn tas till positiva effekter för näringsliv, hälsa, luftkvalitet, miljö och sociala förhållanden. I ett läge med ökade internationella konflikter görs satsningar på civilt försvar och samhällets robusthet som behöver vara samordnade med klimatarbetet. Relevanta beslutsunderlag behövs i form av bland annat livscykelkostnader (LCC) och livscykelanalyser (LCA).
19. **Bidra till nya lösningar med potential att spridas**, exempelvis genom stadsbyggnadsprojekt eller upphandling med kravställande och leverantörsdialog i samarbete med andra aktörer. Innovation i produkter och användning behöver främjas.
20. **Bidra till internationell klimatnytta.** Se inte för snävt till utsläppen innanför kommun- och ansvarsgränser, utan till insatsernas vidare konsekvenser och spridningseffekter. Flera aktuella exempel har viktiga praktiska följder:
 - a. Att svensk elproduktion har låg klimatpåverkan betyder inte alltid att en övergång till el är bättre än andra lösningar med i genomsnitt något högre klimatpåverkan. Särskilt inte i en situation med elbrist och ökad efterfrågan. Därtill kan en ökad elexport ersätta betydligt mer fossil produktion i våra grannländer, med hänsyn till utformningen av EU:s utsläppshandel och annullering av överskott. Kommuner och regioner kan **främja tillgången till el** genom elproduktion från kraftvärme och andra kraftslag för minskad klimatpåverkan och insatser för besparing, effektivisering och flexibilitet. Fjärrvärme för uppvärmning, fjärrkyla och biodrivmedel som alternativ till att elektrifiera transporter kan frigöra el till andra ändamål.
 - b. En effektiv **energiutvinning ur avfall** som inte kan återvinnas har stor klimatnytta genom att ersätta annan energi och annan avfallshantering. Både förbränning utan energiutvinning och deponering med tillhörande läckage av metan förekommer fortfarande i övriga EU och länder från vilka Sverige importerar avfall. Många klimatredovisningar belastar

dock energiproducenten och energianvändaren med utsläppen, snarare än dem som givit upphov till avfallet.

21. **Främja hållbara investeringar.** Tillgängliggör medel på förmånliga villkor för investeringar som är både klimatsäkrade och ger andra nyttor, exempelvis genom gröna obligationer som samtidigt ökar synligheten och kan bidra till ökade miljöambitioner i projekt. Undvik att hindra hållbara investeringar genom kalkylräntor som är högt satta i relation till faktisk lånekostnad. Analysera lämpligheten av räntenivåer, avskrivningstider och andra antaganden i investeringskalkyler, samhällsekonomiska bedömningar och regleringar, t.ex. vid val mellan energi-, transport- och infrastrukturlösningar. Placera kommunens och regionens kapital för pensioner och annat ägande så att det beaktar klimatpåverkan från företagen i innehavet, t.ex. med hjälp av screening, omplacering och aktiv påverkan på ägda företag, med stöd av förvaltare.

Hur kan staten stötta det lokala och regionala arbetet?

Dessa ståndpunkter handlar om vad Sveriges Kommuner och Regioner vill lyfta för att kommuner och regioner ska ligga i framkant och stärka sina förmågor. Det behövs samtidigt att staten stödjer det lokala och regionala arbetet, med både relevanta styrmedel såsom strategier, skatter, ekonomiska förutsättningar och regelverk samt med användbara planeringsunderlag och tekniskt stöd. Viktigt i detta är en förståelse för att förutsättningarna och behoven skiljer sig åt i olika delar av landet.

Det finns en mängd tidigare och aktuella förslag från SKR:s styrelseyttranden och tidigare Klimatberedning, som inte utvecklas närmare här. Se även förslag från Programberedningen för hållbar omställning i separat underlag.